

Journal of Social Intervention: Theory and Practice – 2020 – Volume 29, Issue 6, pp. 21–42
<http://doi.org/10.18352/jsi.635>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Dr. Martine Noordegraaf is lector Jeugd en Gezin aan de Christelijke Hogeschool Ede. Met haar lectoraat doet zij onderzoek naar professioneel opvoeden in duurzame gezinsvormen en naar therapie voor jeugd en gezin. Zij is geïnteresseerd in professionele gespreksvoering, relatiegericht werken en in (kwalitatieve) methoden van onderzoek in het sociaal werk.

Recente publicatie: Noordegraaf, M., Van Nijnatten, C., & Luursema, H. (2019). Turning irritation into teaching: professional responses to disputes amongst adolescents in Dutch family homes. *Journal of Social Work Practice*, 33:4, 419–432.

E-mail: mnoordegraaf@che.nl

Ellen Schep MSc, promovenda aan de Rijksuniversiteit Groningen en opleidingsdocent pedagogiek en onderzoek aan de Christelijke Hogeschool Ede. Als docent-onderzoeker in het lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede houdt ze zich bezig met relaties tussen (professionele) opvoeders en adolescenten en hun ouders. Haar proefschrift 'Attachment in interaction. A conversation analytic study on dinner conversations with adolescents in family-style group care' zal binnenkort verschijnen.

Recente publicatie: Schep, E., & Aartsen, Y. (2019). Met één been in jouw huis. *Pedagogiek in Praktijk*, 25(111): 34–39.

E-mail: hhschep@che.nl

Dr. Daan Andriessen is lector Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek. Dit lectoraat houdt zich bezig met de professionalisering van het praktijkgericht onderzoek in het hbo en van het onderwijs in onderzoekend vermogen. Onder zijn verantwoordelijkheid is er in 2010 een Gedragscode voor Praktijkgericht Onderzoek in het hbo opgesteld en in 2017 heeft hij meegeschreven aan de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit.

Recente publicatie: Ganzevles, M., Andriessen, D., Van Beest, W., Van Regenmortel, T., & Van Weeghel, J. (2020). The nature of social work research by Dutch universities of applied sciences: an overview. *Journal of Social Intervention: Theory & Practice*, 29(1): 41–61.

E-mail: daan.andriessen@hu.nl

Drs. Harmke Bergenhenegouwen, werkzaam bij het Nederlands Jeugdinstituut als adviseur passende hulp en projectleider jeugdhulp in gezinsvormen en pleegzorg. Zij werkt aan verschillende projecten met het overkoepelende thema 'zo thuis mogelijk opgroeien'

E-mail: H.Bergenhenegouwen@nji.nl

Prof. Dr. Roy Otten, hoogleraar Kwetsbare Jeugdigen en Risicogedrag aan de Radboud Universiteit Nijmegen en Hoofd Research & Development van Pluryn. Roy is gespecialiseerd in de ontwikkeling van probleemgedrag, waaronder middelengebruik, bij jongeren.

Recente publicatie: Otten, R. (2020). *Jeugdzorg die past: Het individu in de grote getallen*. Oratie. Nijmegen: Radboud Universiteit.

E-mail: Royotten@pluryn.nl

Em. Prof. Dr. Carolus van Nijnatten was universitair hoofddocent bij Algemene Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Van 2004-2009 was hij bijzonder hoogleraar maatschappelijk werk aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zijn belangrijkste onderzoeksterrein is de gespreksvoering tussen professionals en (minderjarige) cliënten.

Recente publicatie: Van Nijnatten, C., Matarese, M., & Noordegraaf, M. (2017). Accomplishing irony: socializing foster children into peer culture. *Child and Family Social Work*, 22 (4): 1497–1505.

E-mail: c.h.c.j.vannijnatten@uu.nl

Correspondence to: Martine Noordegraaf

E-mail: mnoordegraaf@che.nl

Category: Research

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP. RESULTATEN VAN ONDERZOEK NAAR HET SAMEN OPVOEDEN DOOR OUDERS EN GEZINSHUISOUDERS

MARTINE
NOORDEGRAAF,
ELLEN SCHEP, DAAN
ANDRIESEN, HARMKE
BERGENHENEGOUWEN,
ROY OTTEN, CAROLUS
VAN NIJNATTEN

A RELATIONAL ROUTE TO SHARED PARENTING. RESULTS OF RESEARCH INTO COOPERATION BETWEEN PARENTS AND PROFESSIONAL FOSTER PARENTS

SAMENVATTING

In dit artikel presenteren we de uitkomsten van een grootschalig praktijkgericht onderzoek naar de relatie tussen gezinshuisouders en ouders van jeugdigen die niet meer thuis kunnen wonen. De volgende onderzoeksvraag was daarbij leidend: *Welke aanpak om tot een constructieve samenwerkingsrelatie te komen tussen ouders en gezinshuisouders, in de zorg en opvoeding van een jongere die niet meer thuis kan wonen, kan worden ontleend aan theorie en praktijk?* Het onderzoek bestaat uit vier fasen waarin achtereenvolgens: 1) een verkenning is gedaan naar wat samenwerking constructief maakt; 2) een verdieping is gedaan door naar concrete samenwerkingsituaties te kijken; 3) is geverifieerd of de analyse van de eerste twee fases voldoende verklaring biedt voor constructieve samenwerking en wat belangrijke bestanddelen zijn van een aanpak waarin samenwerking centraal staat; 4) In de laatste fase zijn de uitkomsten geëvalueerd door te komen tot een aanpak: een relationele route tot gedeeld opvoederschap.

Trefwoorden

Gedeeld opvoederschap, gezinshuishuizen, ouders, gezinshuisouders

ABSTRACT

In this article, we present the results of a large-scale, practice-oriented study into the relationship between professional foster parents and birthparents of young people who can no longer live at home. The following research question was leading: Which approach to arrive at a constructive collaborative relationship between professional foster parents and biological parents in the care and education of a young person who can no longer live at home can be derived from theory and practice? The research consists of four phases in which: 1) an investigation was carried out into what makes cooperation constructive; 2) a deepening has been done by looking at concrete cooperation situations; 3) it has been verified whether the analysis of the first two phases provides sufficient explanation for constructive cooperation and which components are relevant in a cooperative approach; 4) in the last phase, we came to valorise the results by arriving at an approach: a relational route to shared parenting.

Keywords

Shared parenting, family-style group home, birth parents, professional foster parents

INLEIDING

In een gezinshuis zorgt een gezinshuisouder voor een aantal kinderen in de setting van een gewoon gezinsleven waarin ook de partner van de gezinshuisouder en eventuele eigen kinderen wonen. Deze gezinshuisouder is hiervoor opgeleid (Wunderink, 2018). Het gezinshuis is een hybride setting omdat het lijkt op een pleeggezin vanwege de gezinssetting en op een leefgroep vanwege de doelgroep, het aantal geplaatste kinderen en verwachte professionaliteit van de opvoeder (Huefner, James, Ringle, Thompson, & Daly, 2010; Van Nijnatten & Noordegraaf, 2016). Gezinshuisouders zijn daarmee 'zo goed als' ouders. Ze richten hun zorg voor de kinderen goeddeels in zoals echte ouders dat doen, maar ze doen dat in de rol van professional en 'for the time being' (2011, p. 178).

Breakdown

Een belangrijk kenmerk van een gezinshuis is dat een jongere langdurig kan blijven ('permanency'), wat de ontwikkeling en het welzijn van de jeugdigen ten goede komt (Van der Helm & Vandevelde, 2018). Echter, vooral jongeren in de puberteit worden vaak ongepland uitgeplaatst ('breakdowns'). Van de gezinshuisouders heeft 65% dit meegemaakt (Gardeniers & De Vries, 2012). Hoewel de omvang van het onderzoek naar gezinshuizen nog beperkt is, geeft een verkennende studie een beeld van de verschillende redenen van deze breakdowns (Van der Vliet, 2013). Eén reden is dat ouders de plaatsing in een gezinshuis niet kunnen accepteren. Dit kan tot probleemgedrag bij een jongere leiden (Van der Steege, 2012). Instemming van ouders met een plaatsing en blijvende betrokkenheid van ouders bij hun kind na een uithuisplaatsing is dan ook een beschermende factor voor de duurzaamheid van een plaatsing (Ainsworth, 2018; Barken & Lowndes, 2018; Corradini, 2017; Geurts, Noom & Knorth, 2010; Konijn *et al.*, 2019). Uit onderzoek in de pleegzorg weten we dat een dergelijke betrokkenheid jeugdigen helpt om zich tot hun geschiedenis te verhouden en om tot herstel in het contact met hun ouders te komen (Boyle, 2017). Uiteraard moet vermeden worden dat vormen van kindermishandeling kunnen voortduren in contact tussen ouders en kinderen. In dat geval kunnen andere, veilige, familieleden een bron van steun worden voor een kind (Fairchild & Sheridan, 2018).

Samenwerking met ouders

In 2014 is een onderzoek afgerond naar de voorbereiding van- en afstemming rondom plaatsingen van kinderen in gezinsvormen (De Baat, Spoelstra, Ter Meulen, Stoltenborgh, & Vinke, 2014). Ook

uit dit onderzoek kwam naar voren dat instemming van ouders met de plaatsing van hun kind in een gezinshuis cruciaal is voor het succes van de plaatsing. Wanneer ouders echter niet mee willen werken kan er besloten worden om tegen de zin van ouders in door te gaan met de plaatsing (De Baat *et al.*, 2014, p. 44). Dit betekent dat gezinshuisouders te maken hebben met plaatsingen die variëren in de mate van instemming door de ouders en dus met een verschillende mate van bereidheid tot samenwerking. Hoewel gezinshuisouders zich inspannen voor goed contact met de ouders van jongeren uit hun gezinshuis, blijkt uit eerder onderzoek dat gezinshuisouders dit als complex ervaren en meer ondersteuning in vaardigheden en kennis wensen (Van de Koot & Schep, 2014).

In dit artikel presenteren we de resultaten van een grootschalig onderzoek dat er op gericht was om een bijdrage te leveren aan de verbetering van samenwerkingsrelaties tussen ouders en gezinshuisouders in de praktijk. De volgende onderzoeksvraag was daarbij leidend: *Welke aanpak om tot een constructieve samenwerkingsrelatie te komen tussen ouders en gezinshuisouders, in de zorg en opvoeding van een jongere die niet meer thuis kan wonen, kan worden ontleend aan theorie en praktijk?* We introduceren eerst het onderzoeksproject met de uitgangspunten ten aanzien van de aard en opzet van het onderzoek.

AARD EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

In juni 2017 is een consortium van kennis- en werkveldpartners gestart¹ met een grootschalig praktijkgericht onderzoek naar de relatie tussen gezinshuisouders en ouders van jeugdigen die niet meer thuis kunnen wonen. De titel van dit project luidt: 'Jouw Gezin, Mijn Zorg?', want wat is precies de plek van ouders nadat een kind uit huis is geplaatst en wie is verantwoordelijk voor de zorg voor deze ouders?

Bruikbare kennis

De doelstelling was om onderzoek te doen dat zowel inzicht geeft in de problemen als hiervoor oplossingen aanreikt: ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek. Dit is onderzoek waarin eerst een grondige verkenning plaatsvindt van de problematiek en waarin de onderzoekers vervolgens, samen met de praktijk, een ontwerp gaan maken voor een oplossing en dit knowledge' (McLaughlan & Lodge, 2019): kennis die bruikbaar is voor een daadwerkelijke verbetering van de praktijk.

Fasen van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit vier fasen waarin steeds een andere deelvraag, met daarbij passende methoden van onderzoek, centraal staat. In de vierde fase zijn de uitkomsten van de verschillende deelonderzoeken bij elkaar gebracht en is de centrale onderzoeksvraag beantwoord. In de hierna volgende Tabel 1 op pagina 27 zijn deze fasen, deelvragen, data en methoden van onderzoek bij elkaar gezet.

Ethische overwegingen

Alle data verkregen in dit onderzoek zijn voorzien van een toestemmingsverklaring van de betreffende respondenten. In alle transcripten zijn namen en andere herleidbare informatie geanonimiseerd. De respondenten is verteld waar de data voor gebruikt worden. De opnamen en transcripten van het onderzoek worden tien jaar bewaard op een beveiligde digitale locatie.

RESULTATEN

Hieronder zullen we per fase van het onderzoek de resultaten bespreken. Omdat de eerste twee fasen van het onderzoek ook zijn vastgelegd in uitgebreide rapportages (zie: Hospes, Schep, & Noordegraaf, 2019; Van de Koot & Noordegraaf, 2018), zullen we deze resultaten in vogelvlucht beschrijven.

FASE EEN: VERKENNING

In de eerste fase van het onderzoek is bestudeerd wat er in de literatuur en door ouders, gezinshuisouders, jongeren en experts naar voren wordt gebracht over datgene wat een samenwerkingsrelatie tussen een gezinshuisouder en ouder constructief maakt. Uit een synthese van de antwoorden afkomstig van theorie en praktijk komt naar voren dat de kern van een constructieve samenwerking een *op relatie gebaseerde houding* van zowel ouders als gezinshuisouders is (zie ook: Van Holen, Geys, West, Gypen, & Vanderfaeillie, 2019). In deze houding spelen empathie en respect een belangrijke rol. Dit blijkt uit het bestaan van open communicatielijnen met ouders waarin informatie wordt gedeeld. Daarnaast is het cruciaal dat gezinshuisouders verantwoordelijkheid en zorg willen delen met de ouders ('power sharing') (Nesmith, Patton, Christophersen, & Smart, 2017). Over ouders wordt in de interviews tevens

Tabel 1: Opzet van het onderzoek.

Fase	Onderzoeksvraag	Data en methoden van onderzoek
Eén: Verkenning	Wat maakt een samenwerkingsrelatie tussen een gezinshuisouder en ouder constructief en onder welke voorwaarden?	• Een review van de wetenschappelijke internationale literatuur betreffende kenmerken van constructieve samenwerking. • Diepte-interviews met 21 ouders, 27 jongeren en focusgroepen met 22 gezinshuisouders. • Een verkenning van de huidige werkwijze ten aanzien van samenwerking door vijf diepte-interviews met leidinggevendenden van jeugdhulporganisaties en met acht jeugdbeschermers.
Twee: Verdieping	Wat zijn belemmerende en bevorderende factoren in het handelen van ouders en gezinshuisouders in concrete samenwerkingssituaties?	• Bestudering van dertien samenwerkingsrelaties door middel van een vergelijkende casestudie. • Van die dertien cases zijn: dossiers, telefoon-, appgesprekken en evaluatiebesprekingen bekeken; interviews gehouden met alle betrokkenen en is de beleving van de samenwerking door gezinshuisouders bijgehouden in een dagboek.
Drie: Verificatie	Wat helpt de samenwerking van ouders en gezinshuisouders vormgeven? En wat als samenwerking niet lukt?	• Ontwerpsessie om te komen tot een voorlopig ontwerp van een model. • Dit voorlopig ontwerp is voorgelegd aan zes experts, zeven ouders, elf gezinshuisouders, en aan zes behandelteams van organisaties die met gezinshuizen werken.
Vier: Valorisatie	Welke aanpak om tot een constructieve samenwerkingsrelatie te komen tussen ouders en gezinshuisouders, in de zorg en opvoeding van een jongere die niet meer thuis kan wonen, kan worden ontleend aan theorie en praktijk?	• Een review van de wetenschappelijke internationale literatuur betreffende interventies om samenwerking te verbeteren. • Ontwerpsessies waarin de uitkomsten uit fase drie en inzichten uit de literatuur zijn vertaald in een aanpak.

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP

gezegd dat het belangrijk is dat zij de plaatsing van hun kind in het gezinshuis leren verdragen. Uit de interviews werd duidelijk dat daarbij het volgende van belang is:

- Een gastvrije houding van gezinshuisouders
- Een geduldige houding van gezinshuisouders
- Dat gezinshuisouders zorg verlenen vanuit oprechte intenties
- Een geïnteresseerde houding van gezinshuisouders
- Een harmonieuze verstandhouding tussen ouders en gezinshuisouders waarbij er ruimte is om het met elkaar oneens te zijn
- Dat ouders en gezinshuisouders in het belang van het kind handelen
- Dat ouders een open houding hebben en vertrouwen aan de gezinshuisouders geven
- Dat ouders de uithuisplaatsing benutten om problemen op te lossen die mede aanleiding waren tot de uithuisplaatsing (Van de Koot & Noordegraaf, 2018, p. 34).

Deze houdingsaspecten zijn opgenomen in de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen onder de noemer van gezinsgericht werken.

Voorwaarden voor constructieve samenwerking

Naast het belang van de relationele houding zijn in deze fase veel inzichten opgedaan over de context van de samenwerkingsrelatie. Hierbij werd veelvuldig opgemerkt dat de kwaliteit van het plaatsingsproces en de mate en kwaliteit van de begeleiding aan ouders en gezinshuisouders cruciaal zijn. En dat het hieraan met regelmaat ontbreekt. Duidelijk wordt dat een constructieve samenwerkingsrelatie niet alleen de verantwoordelijkheid is van de ouders en de gezinshuisouders, maar dat er ook een omgeving nodig is om hen te faciliteren.

Zowel uit de literatuurstudie als de interviews blijkt dat de belangrijkste voorwaarden in de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders zijn:

- Dat er rekening wordt gehouden met de wensen en behoeften van ouders en jongere bij de plaatsing
- Dat jongeren zo mogelijk samen met broers en zussen geplaatst worden
- Dat er na een uithuisplaatsing verliesbegeleiding voor ouders is
- Dat alle betrokkenen ondersteund worden in de samenwerking
- Dat gezinshuisouders professioneel zijn
- Dat er heldere afspraken over de samenwerking en het contact bij aanvang van de plaatsing worden gemaakt.

Nog expliciet vulden de ouders en gezinshuisouders in de interviews aan:

- Dat er duidelijkheid over het perspectief van de plaatsing is (Van de Koot & Noordegraaf, 2018, p. 34).

Visie op gedeeld opvoederschap

Een andere belangrijke voorwaarde voor een constructieve samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders, die zich wat meer op macroniveau afspeelt, is dat er wordt uitgegaan van een visie op gedeeld opvoederschap. Hoewel in het internationale denken over goede zorg al langer wordt aanbevolen om ouders na een uithuisplaatsing een rol te laten blijven spelen in de opvoeding (Chance, Dickson, Bennett, & Stone, 2010; Larkins *et al.*, 2015) en ook in Nederland (met name in de pleegzorg) is gepleit voor een nieuw model van *ouderschap met gedeeld, ondersteunend opvoederschap* (Haans, 2017a, 2017b; Haans & Aartsen, 2019; Van Zon, 2018) blijft de praktijk helaas nog vaak achter. Jeugdhulp zou hulpverlening aan kind én ouders moeten zijn, waarbij het kind opgroeit in twee families. Echter, in ons onderzoek is duidelijk geworden dat organisaties die werken met gezinshuizen nagenoeg nooit een uitgewerkte visie op gedeeld opvoederschap hebben uitgewerkt (Burggraaf & Laycock, 2018).

FASE TWEE: VERDIEPING

In de tweede fase van ons onderzoek wilden we weten wat belemmerende en bevorderende factoren zijn in het handelen van ouders en gezinshuisouders in samenwerkingssituaties. Wat de samenwerking bevordert is: het verstrijken van de tijd en het rustig bouwen aan wederzijds vertrouwen, al dan niet in tijden van crisis; ondersteuning van een derde partij; een relationele houding van ouders en gezinshuisouders; het plaatsen van broers en zussen in hetzelfde gezinshuis en duidelijkheid over de plek van de ouder(-s), ook wanneer deze niet betrokken kan zijn.

De samenwerking wordt belemmerd als gezinshuisouders en/ of ouders relationele vaardigheden ontberen en door gebrek aan onderling contact. Daarnaast zijn de doelen in de behandelplannen voornamelijk kindgericht. Samenwerking is nog geen vast onderdeel van de formele gesprekken die gevoerd worden rondom de ontwikkeling van een jeugdige (Hospes *et al.*, 2019, p. 3).

Relationeel handelen

Een constructieve samenwerkingsrelatie bestaat naast een relationele houding uit relationele handelingen. Het gaat niet alleen om het willen samenwerken en open staan voor elkaar, maar ook om de daadwerkelijke vormgeving hiervan. In onze data zien we relationele vaardigheden bij zowel ouders als gezinshuisouders als zij zich inspannen om samen te werken: ouders en gezinshuisouders appen en/of bellen met elkaar, ontmoeten elkaar en zijn aanwezig bij institutionele besprekingen over het kind. Wat daarin opvalt is dat zij niet alleen onderling afstemmen over de jeugdige, maar dat zij ook over hun onderlinge relatie afstemmen; ze gaan om met spanning, vullen elkaar aan en reflecteren op de situatie. De onderlinge afstemming wordt bijvoorbeeld gerealiseerd door: belangstellend op elkaar te reageren; gastvrij te zijn naar elkaar; zich empathisch te uiten; zich kwetsbaar op te stellen naar elkaar en humor te gebruiken in interactie met elkaar (Hospes *et al.*, 2019, p. 38).

Een team vormen

Gezinshuisouders uit onze casestudie richten zich zowel op de bij hen in het gezinshuis geplaatste jeugdige als op de ouders van die jeugdige. Ouders moeten echter hulp ontberen, terwijl zij vaak het trauma van de uithuisplaatsing nog onvoldoende hebben verwerkt en zoeken naar hun nieuwe rol nu hun kind (gedeeltelijk en meestal niet voor de eerste keer) elders opgroeit. Om plaatsingen in een gezinshuis en (gelijksortige settingen) te laten slagen is het daarom van belang om ouders te gaan zien als een belangrijke partij. Vanuit hun professie dragen gezinshuisouders een andere verantwoordelijkheid voor de samenwerking dan de ouders, maar zij zijn beiden onmisbaar in de zorg voor het kind. Ouders en gezinshuisouder vormen dan vanuit een onderlinge erkenning van elkaars positie samen een team rondom de jongere.

FASE DRIE: VERIFICATIE

In deze fase was het doel de uitkomsten van de eerste twee fasen terug te brengen tot de kern en te komen tot een oplossingsrichting. Om dit te doen hebben we een model gemaakt waarin alle uitkomsten van het onderzoek zijn samengebracht. Met dit model zijn we in gesprek gegaan met behandelteams, ouders, gezinshuisouders en experts. Dit heeft geleid tot aanpassingen van het model en aanbevelingen voor de vierde fase waarin een aanpak is ontwikkeld om de samenwerkingsrelaties tussen ouders en gezinshuisouders te versterken. We bespreken dat hieronder. Daarbij gaan we in op de vraag waaruit een visie op gedeeld opvoederschap bestaat.

Model: werken aan samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders

De uitkomsten van ons onderzoek zijn te visualiseren in een model over werken aan samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders (Model 1²). In het model zijn de belangrijkste bestanddelen van constructieve samenwerking en wat nodig is om die samenwerking te faciliteren, gevisualiseerd. Samenwerking heeft haar vertrekpunt in een visie op gedeeld opvoederschap en bestaat uit activiteiten op vier gebieden: verbetering van de kwaliteit van het plaatsingsproces (de start) en het begeleiden van ouders en gezinshuisouders en van de samenwerkingsrelatie als zodanig. Deze aanpak heeft via een betere relationele houding en handelen van ouders en gezinshuisouders een positieve invloed op hun interactie. Wanneer de samenwerking goed wordt gefaciliteerd en de kwaliteit van de relationele houding en handelingen op orde is, heeft dit een verondersteld positief effect op de constructiviteit van de samenwerkingsrelatie. Onze aanname is dat dit de duurzaamheid van de plaatsing van de jeugdige in een gezinshuis bevordert.

Model 1: Werken aan samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders.

Faciliteren van samenwerking

In de gesprekken over het model was steeds de vraag: hoe kan de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders worden gefaciliteerd? Op de vier aspecten die in het model genoemd worden, is doorgevraagd: het verbeteren van de kwaliteit van het plaatsingsproces, begeleiden van ouders, gezinshuisouders en de samenwerking. De uitkomsten van deze gesprekken zijn hieronder samengevat (Hospes, 2019, p. 1).

Voor het verbeteren van de kwaliteit van het plaatsingsproces werden in de gesprekken drie aandachtspunten mee gegeven: besteed tijdens de matching aandacht aan een inschatting op de kans van slagen van samenwerking en geef aanbevelingen hieromtrent mee; maak vooraf duidelijke afspraken en versoepel de overgang naar het gezinshuis door (onder andere) de deskundigheid van ouders met betrekking tot de jeugdige uit te spreken en in te zetten.

Aandachtspunten voor de begeleiding van ouders waren: zorg voor persoonlijke begeleiding gedurende de hele plaatsing van de jeugdige in het gezinshuis en besteed in die begeleiding aandacht aan: verlies- en rouwverwerking; roldifferentiatie en omgaan met nieuwe vorm van opvoederschap.

Gezinshuisouders kunnen op de volgende manier begeleid worden: bevorder de professionaliteit van gezinshuisouders in het gezinsgericht werken; besteed aandacht aan de volgende houdingsaspecten: inlevingsvermogen; reflectie op handelen en voelen en 'achter gedrag' kunnen kijken en leer gezinshuisouders de volgende kennis en vaardigheden: systeemtheorie; gesprekstechnieken en het kennen van ziektebeelden bij ouders en kinderen.

Als laatste zou de samenwerking zelf begeleid moeten worden. Daarbij is het belangrijk dat: er ondersteuning is bij het voeren van moeilijke gesprekken en het maken van keuzes en dat er systematisch aandacht is voor de samenwerking zoals bij: de evaluatie van de samenwerking; het uitspreken van meningsverschillen; het maken van heldere afspraken; het vieren van successen; het ondersteunen van harmonieus contact en bij het einde van de plaatsing: goed 'afhechten'.

Wat als samenwerking niet lukt?

Tenslotte hebben we in de derde fase van het onderzoek verdiepende gesprekken met een gevoerd met een ervaren gezinshuisouder en gedragswetenschapper over de vraag wat redenen kunnen zijn voor het mislukken van de samenwerking (Hospes, 2019, p. 2). Samenwerking kan

stagneren of moeilijk op gang komen als gezinshuisouders: het lastig vinden ouders (fysiek) toe te laten in het gezinshuis (soms door vervelende eerdere ervaringen en/of het willen bewaken van hun privéleven; net een plaatsing hebben gehad die moeizaam is verlopen en een nieuwe plaatsing hen daaraan herinnert of wanneer gezinshuisouders de samenwerking met ouders niet als hun primaire taak zien en zich alleen op het kind willen richten). Andere redenen voor het stagneren van samenwerking zijn wanneer ouders: teveel belast zijn met eigen problemen waardoor het niet lukt om het belang van het kind voorop te zetten; niet in staat of bereid zijn om aanwezig te zijn bij gesprekken, ontmoetingen of kennismaking; onvoldoende begeleid en gehoord zijn in de verwerking van de uithuisplaatsing en verandering van hun opvoedrol; het te moeilijk vinden om een volwassen opvoedrol in te nemen in het belang van het kind; weinig vertrouwen hebben in de hulpverlening, gezinshuisouders als onderdeel daarvan zien en daardoor moeilijk vertrouwen kunnen bouwen.

Tenslotte kan het nog zo zijn dat: er een 'stevige' derde persoon (bijvoorbeeld jeugdbeschermer) ontbreekt, die in staat is om heldere afspraken en regels te communiceren aan de start van de plaatsing; er veel wisseling is in begeleiding; er in het systeem van herkomst onduidelijkheid is of (intergenerationele) problemen zijn rondom ouderrol, bijvoorbeeld familieleden die de ouderrol lange tijd hebben overgenomen en een plek aan tafel eisen; het contact tussen jongere en ouder(s) moeizaam en/of conflictueus verloopt.

Bouwstenen voor gedeeld opvoederschap

Tenslotte hebben we in deze derde fase in een ontwerpssessie verder geëxpliciteerd wat verstaan moet worden onder het werken vanuit een visie op gedeeld opvoederschap. Uit ons onderzoek komen een aantal richtingwijzers naar voren die bouwstenen vormen voor gedeeld opvoederschap:

- Gedeeld opvoederschap creëert ruimte: Wanneer ouders en gezinshuisouders constructief met elkaar samenwerken, ontstaat ruimte voor de jeugdige om zich openlijk te verbinden aan zowel ouders als gezinshuisouders. Dit geeft de jeugdige ruimte om tot een eigen identiteit te komen waarin de eerder opgedane breuk(-en), maar ook (correctieve) hechtingservaringen een plek kunnen krijgen.
- Gedeeld opvoederschap beschermt: De investering in de samenwerkingsrelatie van gezinshuisouders met ouders bevordert de continuïteit van een plaatsing en voorkomt terugval in functioneren van zowel ouders als jeugdigen.

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP

- Gedeeld opvoederschap is toekomstgericht: Ouders en gezinshuisouders werken met elkaar samen in het belang van het kind. Het doel van de samenwerking is om de jeugdige te begeleiden in het opgroeien en op te voeden tot gezonde volwassene. Daarbij draagt een ieder bij wat mogelijk is en wordt waar nodig specialistische hulp ingezet.
- Gedeeld opvoederschap is wederkerig: De ideale samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders start met de overtuiging dat ouders een onvervangbare plek hebben in het leven van een jeugdige en dat erkenning en waar mogelijk actieve invulling van deze plek een voorwaarde is voor samenwerking. Ouders moeten daarnaast erkennen dat zij voor de opvoeding van hun kind zijn aangewezen op hulp en zij moeten de positie van de gezinshuisouders ten opzichte van hun kind actief steunen zodat de jeugdige zich hieraan kan toevertrouwen. Ouders en gezinshuisouders zijn dus op elkaar aangewezen in de zorg voor de jeugdige en maken waar mogelijk alle beslissingen aangaande het kind gezamenlijk.
- Gedeeld opvoederschap wordt begeleid: De samenwerkingsrelatie tussen ouders en gezinshuisouders is onderdeel van de zorg en moet professioneel begeleid worden. Help gezinshuisouders door hen te scholen, coachen en ondersteunen in het aangaan en onderhouden van het contact met ouders en in het delen van de zorg voor de jeugdige met hen. Ouders moeten hulp krijgen bij het verwerken van de uithuisplaatsing en begeleid worden bij het (her-)vinden van hun plek, het contact met de gezinshuisouders en het oppakken van zorg voor de jeugdige waar mogelijk.
- Gedeeld opvoederschap vraagt om inspanning: Gezinshuisouders zetten zich in, en krijgen tijd, voor het bouwen van een samenwerkingsrelatie met ouders. Het is nodig dat ouders zich ook inspannen voor een relatie met gezinshuisouders. Om dit te realiseren is actieve instemming met de plaatsing voorwaarde. Methodisch matchen is de eerste stap naar goede samenwerking. Hierbij hoort een zorgvuldige monitoring van de samenwerkingsrelatie en zorgvuldige afronding van een plaatsing waarbij de plek van ouders onderwerp van gesprek is.

FASE VIER: VALORISATIE

In de laatste fase van het onderzoek hebben wij samen met onze werkveldpartners modules ontworpen die de plaatsing van jeugdigen in een gezinshuis helpen verbeteren. Ons vertrekpunt was hierbij de visie op gedeeld opvoederschap en de activiteiten die de relationele houding en handelingen van ouders en gezinshuisouders faciliteren.

Verbeteren kwaliteit plaatsingsproces

In de inleiding is al genoemd dat in 2014 een onderzoek is gedaan naar de voorbereiding van- en afstemming rondom plaatsingen van jeugdigen in gezinshuizen en pleeggezinnen (De Baat *et al.*, 2014). Een resultaat van dit onderzoek is het Handboek Methodisch Matchen (Spoelstra, De Baat, Ter Meulen, & Vinke, 2017). Voor de uitkomsten van ons onderzoek rondom de verbetering van de kwaliteit van het plaatsingsproces sluiten we aan bij dit handboek omdat het een goede handreiking is voor een zorgvuldige plaatsing. Er is een upgrade gemaakt van het handboek met de resultaten uit dit onderzoek. In het handboek was de rol van de ouders gedurende een plaatsing nog wat onderbelicht. In de nieuwe versie van het handboek (nader te verschijnen) is per stap uitgewerkt wat de plek van ouders in het plaatsingsproces is.

Een relationele route tot gedeeld opvoederschap

Na de matching begint de daadwerkelijke samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders. Naast het verbeteren van de kwaliteit van het plaatsingsproces zijn er daarom, samen met het werkveld modules ontwikkeld die deze samenwerking bevorderen³. Te weten:

- Module voor de begeleiding van ouders in het samenwerken met gezinshuisouders rondom de opvoeding van jeugdigen die in een gezinshuis wonen (Verduijn, Nap, & Klomp, 2020).
- Module voor de begeleiding van gezinshuisouders in het samenwerken met ouders van jeugdigen uit hun gezinshuis (Schip, De Vries, Van Heuden, & Van Kregten, 2020).
- Module voor het monitoren en bespreken van samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders (Noordegraaf, Roest, Schep, & De Vries, 2020).

Alles modules bestaan uit begeleiding gedurende de drie fasen van een plaatsing: de installatiefase waarin de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders wordt gestart en die voornamelijk bestaat uit het kennismaken en het verkennen van de begeleidingsbehoeften; de stabilisatiefase waarin het doel is om rust te brengen in de samenwerking doordat zowel ouders als gezinshuisouders gedurende de hele plaatsing begeleid worden. Ook wordt de kwaliteit van de samenwerking gemonitord en besproken. En tenslotte: de evaluatiefase waarin tot een gezamenlijke afronding van de plaatsing wordt gekomen. De modules samen vormen de aanpak 'Een relationele route tot gedeeld opvoederschap' zoals in Model 2 is vorm gegeven:

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP

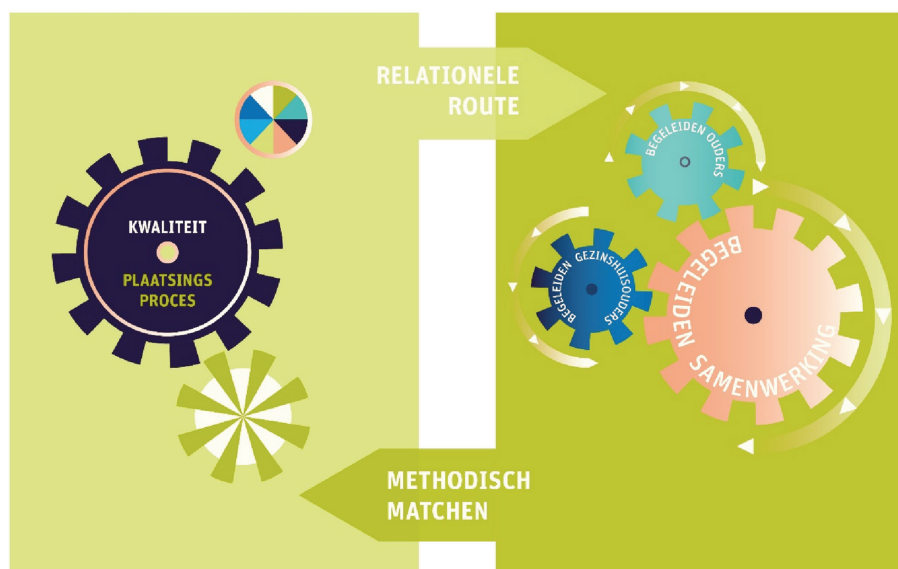

Model 2: Een relationele route tot gedeeld opvoederschap.

Integrale aanpak

Zoals gezegd wordt een deel van de uitkomsten van het onderzoek ondergebracht in een bijgewerkte versie van het Handboek Methodisch Matchen en is een ander deel vertaald naar een nieuwe aanpak voor plaatsingen van jeugdigen in een gezinshuis: de relationele route. We hechten aan integratie van het methodisch matchen en het werken aan samenwerking volgens de relationele route, omdat gedurende plaatsingen in gezinshuizen twee werelden bij elkaar komen: die van de jeugdbescherming en die van de jeugdhulp. Waar matching en plaatsing vaak een taak is van jeugdbeschermers, is de begeleiding van de samenwerking van de ouders en gezinshuisouders een taak van de jeugdhulpprofessionals. Wij pleiten voor een goede afstemming tussen deze twee werelden. Gezinsvoogden die zijn bevraagd voor ons onderzoek geven aan dat een investering hierin aan het begin tijd kost (die men over het algemeen niet heeft), maar dat dit later ten goede aan de samenwerking komt (Burger & Ditewich, 2019, p. 27). Wanneer de kwaliteit van het plaatsingsproces gevolgd wordt door een aanpak volgens de relationele route, komt dit uiteindelijk de kwaliteit van de plaatsing en de zorg van de jeugdige ten goede.

Visueel gezien ziet dit er als volgt uit (Model 3):

Model 3: Een integrale aanpak rondom samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders.

CONCLUSIE EN VERVOLG

In dit artikel hebben we verslag gedaan van de opzet en de uitkomsten van een driejarig praktijkgericht onderzoek naar de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders: 'Jouw Gezin, Mijn Zorg?'. De vraag was welke aanpak om tot een constructieve samenwerkingsrelatie te komen kan worden ontleend aan theorie en praktijk. In een volgende fase van het onderzoek zal getoetst worden of plaatsingen die volgens het (herziene) Handboek Methodisch Matchen en volgens de relationele route verlopen, leiden tot een toename van de kwaliteit van de relationele houding en handelingen van ouders en gezinshuisouders en of de samenwerkingsrelaties dusdanig constructief worden dat deze de duurzaamheid van plaatsingen inderdaad beschermen. Daarom zal gestart worden met een pilot om de aanpak te implementeren en om tot een definitieve aanpak te komen, die we zullen onderzoeken op werkzaamheid.

We hebben dit onderzoek gedaan met grote betrokkenheid van gezinshuisouders, ouders en jongeren zodat we de beoordeling en interpretatie van wat een samenwerking constructief maakt

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP

vanuit verschillende perspectieven konden onderzoeken. We hebben ons steeds afgevraagd of de uitkomsten herkenbaar en bruikbaar genoeg zijn voor de praktijk en of de voorstellen haalbaar zijn. Nu moet blijken of die haalbaarheid inderdaad het geval is. In gevallen waarin de samenwerking moeizaam verloopt of stagneert, zal gezocht moeten worden naar verder gaande oplossingen omdat dit aspect mogelijk wat onderbelicht is gebleven in het huidige onderzoek. We hebben wel verdiepende gesprekken gevoerd om te onderzoeken wat redenen kunnen zijn van stagnatie, maar dit was explorerend van aard en heeft nog niet geleid tot een voorstel om dergelijke stagnatie aan te pakken.

In de pilotfase zullen we verder onderzoeken of elementen uit bestaande interventies (vanuit de pleegzorg) bruikbaar zijn bij plaatsingen in gezinshuizen (Oomen, 2019; Robberechts, Vanderfaellie, & Van Holen, 2016). Ook zullen we dan bekijken welke plek de jeugdigen zelf moeten krijgen in de aanpak. Hun ervaringen betreffende de samenwerking zijn wel meegenomen om te bepalen wat samenwerking constructief maakt, maar zij hebben zelf geen plek gekregen in de relationele route. Jongeren geven daar zelf ook over aan dat zij vooral willen dat ouders en gezinshuisouder 'geen ruzie' maken en 'niet schelden' (Van de Koot & Noordegraaf, 2020: p.133). Zij hebben weinig zicht op wat hun ouders en gezinshuisouders samen doen en het is ook belangrijk om hen niet in een situatie te brengen waarin zij deloyale opmerkingen moeten maken naar hun opvoeders. Tegelijkertijd wordt hiermee mogelijk belangrijke informatie gemist over de samenwerking.

Alle modellen uit dit onderzoek zijn uitvoerig besproken met betrokkenen en hebben als zodanig een eerste test doorstaan. Het testen van een ontwerp voordat deze geïmplementeerd wordt, is een belangrijke stap in ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek. In deze werkwijze, 'learning before doing' wordt het wiel niet onnodig opnieuw uitgevonden, maar wordt bestaande kennis geïntegreerd en benut (Smit, 2018, p. 21).

Het is onze ambitie dat we met de door ons ontwikkelde aanpak en de verdere implementatie daarvan de impasse rondom de vraag wie de verantwoordelijkheid draagt voor de zorg voor ouders kunnen doorbreken, zodat zij een volwaardige plek krijgen in de zorg en opvoeding van hun kind.

DISCLOSURE OF INTEREST

alle auteurs zijn als kennispartners bij het onderzoek betrokken en hebben geen belang bij de uitkomsten van het onderzoek.

FUNDING

Jouw Gezin, Mijn Zorg?' (2017 – 2020) is een meerjarig onderzoek naar de samenwerking tussen gezinshuisouders en ouders van jongeren die in een gezinshuis wonen. Het onderzoek wordt uitgevoerd door een consortium bestaande uit de Christelijke Hogeschool Ede, Entrea Lindenhout, Gezinshuis.com, Gezinshuis 't Zwaluwnest, Leger des Heils en Pluryn. Daarnaast zijn Gezinspiratieplein, Universiteit Utrecht en het Nederlands Jeugd Instituut betrokken. Dit project wordt mogelijk gemaakt door een subsidie van Stichting Innovatie Alliantie (RAAK. PUB03.001).

NOTEN

- 1 'Het onderzoek is uitgevoerd door een consortium bestaande uit de Christelijke Hogeschool Ede, Entrea Lindenhout, Gezinshuis.com, Gezinshuis 't Zwaluwnest, Leger des Heils en Pluryn. Daarnaast zijn Gezinspiratieplein, Universiteit Utrecht en het Nederlands Jeugd Instituut betrokken. Dit project is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van Stichting Innovatie Alliantie.
- 2 De modellen in dit artikel zijn grafisch vorm gegeven door Studio Vandaar.
- 3 De modules zullen in zijn geheel beschikbaar worden gemaakt op de projectwebsite van het onderzoek: www.gedeeldopvoederschap.nl Hier zijn ook alle rapportages van het onderzoek te vinden.

LITERATUUR

- Ainsworth, F. (2018). *Family centred group care: Model building*. Routledge.
- Baartman, H. (2011). Ouder zijn van andermans kind. *Ouderschapskennis*, 3, 172–184.
- Barken, R., & Lowndes, R. (2018). Supporting family involvement in long-term residential care: promising practices for relational care. *Qualitative Health Research*, 28(1), 60–72.
- Boyle, C. (2017). 'What is the impact of birth family contact on children in adoption and long-term foster care?' A systematic review. *Child & Family Social Work*, 22, 22–33.
- Burger, E., & Ditewich, M. (2019). *Gezinsvoogden, een belangrijke schakel in de samenwerkingsrelatie*. Bachelorthesis. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Burggraaf, A., & Laycock, L. (2018). *Samen een visie, dat werkt!* Bachelorthesis. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.

- Chance, S., Dickson, D., Bennett, P. M., & Stone, S. (2010). Unlocking the doors: How fundamental changes in residential care can improve the ways we help children and families. *Residential Treatment for Children & Youth*, 27(2), 127–148.
- Corradini, F. (2017). Foster care and residential care: what factors affect the type of placement of children? An Italian study. *Foster Care*, 1(2), 71–91.
- De Baat, M., Spoelstra, J., Ter Meulen, G., Stoltenborgh, M., & Vinke, A. (2014). *Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis. Hoe werkt het in de praktijk?* ADOC, Nederlands Jeugdinstituut en Gezinspiratieplein.
- Fairchild, R., & Sheridan, J. (2018). Strengthening bonds between children, young people and their families after family violence. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 18(4). <https://voices.no/index.php/voices/article/view/2600>.
- Gardeniers, M., & De Vries, A. (2012). *Factsheet gezinshuizen. Gezinshuizen in Nederland; een verkenning*. De Glind: Rudolphstichting & Gezinshuis.com.
- Geurts, E., Noom, M., & Knorth, E. (2010). Betrokken ouders verbeteren hulpverlening. Nieuwe residentieel zorgaanbod onderzocht. *Jeugd en Co Kennis*, 4(1), 28–36.
- Haans, G. (2017a). *Ouderschap zonder opvoederschap. Ouders over verlies van opvoederschap en samenwerking met pleegouders*. Amsterdam: SWP.
- Haans, G. (2017b). Samen opvoeden in plaats van ouder op afstand. *Jeugdbeleid*, 11(3), 165–174.
- Haans, G., & Aartsen, Y. (2019). Opgroeien in twee families. Over samenwerking tussen ouders en pleegouders. *Ouderschapskennis*, 1, 54–65.
- Hospes, H. (2019). 'Jouw Gezin, Mijn Zorg?' Hoe gezinshuisouders en ouders constructief kunnen samenwerken. *Rapportage 3: Verificatie model en aanpak met werkveld*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Hospes, H., Schep, E., & Noordegraaf, M. (2019). 'Jouw Gezin, Mijn Zorg?' Hoe gezinshuisouders en ouders constructief kunnen samenwerken. *Rapportage 2: Verdieping: casestudies*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Huefner, J. C., James, S., Ringle, J., Thompson, R. W., & Daly, D. L. (2010). Patterns of movement for youth within an integrated continuum of residential services. *Children and Youth Services Review*, 32(6), 857–864.
- Konijn, C., Admiraal, S., Baart, J., Van Rooij, F., Stam, G., Colonnaesi, C., ... Assink, M. (2019). Foster care placement instability: a meta-analytic review. *Children and Youth Services Review*, 96, 483–499.
- Larkins, C., Ridley, J., Farrelly, N., Austerberry, H., Bilson, A., Hussein, S., ... Stanley, N. (2015). Children's, young people's and parents' perspectives on contact: Findings from the evaluation of social work practices. *British Journal of Social Work*, 45, 296–312.

- McLaughlan, R., & Lodge, J. M. (2019). Facilitating epistemic fluency through design thinking: A strategy for the broader application of studio pedagogy within higher education. *Teaching in Higher Education*, 24(1), 81–97.
- Nesmith, A., Patton, R., Christophersen, K., & Smart, C. (2017). Promoting quality parent–child visits: the power of the parent–foster parent relationship. *Child & Family Social Work*, 22(1), 246–255.
- Noordegraaf, M., Roest, J., Schep, E., & De Vries A. (2020). *Begeleiden van gezinshuisouders. Module voor het monitoren en bespreken van samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Oomen, D. (2019). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Ouderbegeleiding na een opvoedingsbesluit'*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Robberechts, M., Vanderfaellie, J., & Van Hoken, F. (2016). *Methodiekhandboek: Samenwerking Ondersteunen in Pleegzorg (SOP)*. Brussel: VUBPRESS.
- Schep, E., De Vries, A., Van Heusden, J., & Van Kregten, C. (2020). *Begeleiden van gezinshuisouders. Module voor de begeleiding van gezinshuisouders in het samenwerken met ouders van jeugdigen uit hun gezinshuis*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Smit, A. J. (2018). Complexe problemen oplossen: design thinking of ontwerpgericht onderzoek? *OnderwijsInnovatie*, 20(2), 17–24.
- Spoelstra, J., De Baat, M., Ter Meulen, G., & Vinke, A. (2017). *Handboek Methodisch Matchen. Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*. ADOC, Nederlands Jeugdinstituut en Gezinspiratieplein.
- Swanborn, P. (2016). *Case studies. Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam: Boom uitgevers.
- Van Aken, J. E., & Andriessen, D. (Eds.). (2011). *Handboek Ontwerpgericht Onderzoek: wetenschappelijke kennis ontwikkelen voor de praktijk*. Den Haag: Boom Lemma.
- Van de Koot, D., & Schep, E. (2014). *Rapportage focusgroepen RAAK-project 'Professioneel ouderschap: interactionele vaardigheden in alledaagse leefsituaties in gezinshuizen'*. Ede: Lectoraat jeugd en Gezin, Christelijke Hogeschool Ede.
- Van de Koot, D., & Noordegraaf, M. (2018). 'Jouw Gezin, Mijn Zorg?' Hoe gezinshuisouders en ouders constructief kunnen samenwerken. *Rapportage 1 Verkenning: literatuuronderzoek en interviews*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Van de Koot, D., & Noordegraaf, M. (2020). De samenwerking tussen ouders en professionele opvoeders wanneer een jongere niet meer thuis woont. In A. Harder, E. Knorth en C. Kuiper, (Eds.), *Uithuisgeplaatste jeugdigen. Sleutels tot succes in behandeling en onderwijs* (pp. 126–135). Amsterdam: SWP.
- Van der Helm, P., & Vandeveld, S. (2018). Probleemgedrag is vaak te begrijpen. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 57(1–2), 3–13.

EEN RELATIONELE ROUTE TOT GEDEELD OPVOEDERSCHAP

- Van der Steege, M. (2012). *Gezinshuizen in de jeugdzorg. De kennis verzameld en de stand van zaken*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van der Vliet, E. (2013). *Redenen van uitplaatsing van kinderen uit gezinshuizen* (Masterthesis). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Van Holen, F., Geys, L., West, D., Gypen, L., & Vanderfaeillie, J. (2019). Characteristics of successful foster families according to Flemish foster care workers. *Children and Youth Services Review*, 107, 104519.
- Van Nijnatten, C., & Noordegraaf, M. (2016). Constructing familyness: Pedagogical conversations between professional parents and adolescents. *Children and Youth Services Review*, 61, 296–302.
- Van Zon, A. (2018). *Gedeeld opvoederschap, een groots gebaar!* Mulock Houwer-lezing. Utrecht/Leiden: Nederlands Jeugdinstituut/Defence for Children.
- Verduijn, K., Nap, E., & Klomp, L. (2020). *Begeleiden van ouders. Module voor de begeleiding van ouders in het samenwerken met gezinshuisouders rondom de opvoeding van jeugdigen die in een gezinshuis wonen*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Wunderink, A. (2018). *Factsheet Gezinshuizen: de aantallen in 2018*. De Glind: Gezinspiratieplein.